भाषाविषयक क्षमता : प्रथम भाषा मराठी

इयत्ता अकरावीच्या अखेरीस विद्यार्थ्यांमध्ये भाषाविषयक पुढील क्षमता विकसित व्हाव्यात, अशी अपेक्षा आ

क्षेत्र	क्षमता
श्रवण	• श्राव्य माध्यमांतील चर्चा, परिसंवाद, निवेदन, जाहिरात, बातम्या, सूत्रसंचालन, रेडिओजॉकीचे कार्यक्रम इत्यादींमधील भाषिक वैशिष्ट्ये लक्षात घेऊन त्यांतील विचार समजून घेणे. • सार्वजनिक ठिकाणी दिल्या जाणाऱ्या सूचनांमधील शब्दयोजना समजून त्याला योग्य प्रतिसाद देणे. • औपचारिक व अनौपचारिक ठिकाणी होणारी व्याख्याने, संवाद-संभाषणे यांतील संदर्भांचा चिकित्सकपणे अर्थ लावता येणे. • भाषिक कौशल्यांच्या विकासासाठी विविध श्राव्य माध्यमांचा उदा., आकाशवाणी व ध्वनिफिती यांचा माहितीचे स्रोत म्हणून उपयोग करणे. • आंतरजालावरून लिंक्स, क्यू. आर. कोड, व्हिडिओज, यू ट्यूब व प्रसारमाध्यमे, इत्यादी दृक्-श्राव्य माध्यमांतून अपेक्षित व अध्ययनपूरक संदर्भ विकसित करता येणे.
भाषण-संभाषण	• विविध साहित्यकृतींवर आधारित चर्चेत सहभागी होताना साधक-बाधक विचारांच्या मांडणीसाठी विषयानुरूप भाषा वापरता येणे. • साहित्यप्रकारांची सर्वसाधारण वैशिष्ट्ये सांगता येणे. • सूत्रसंचालन, रेडिओजॉकी या घटकांचे सादरीकरण करता येणे. • विषयाला अनुसरून स्वत:चे स्वतंत्र विचार संदर्भासहित मांडता येणे. • भाषण-संभाषण कौशल्याची वैशिष्ट्ये आत्मसात करून त्याचा व्यक्तिमत्त्व विकासाच्या दृष्टीने आत्मविश्वासपूर्वक वापर करता येणे.
वाचन	• नाटक, कथा, काव्य व अन्य साहित्यकृतींचे अभिवाचन करता येणे. • संकेतस्थळावरील इ-बुक्स, इ-न्यूज आणि इ-साहित्य शोधून वाचन करता येणे. • स्पर्धा परीक्षांच्या दृष्टीने मराठी भाषाविषयाशी संबंधित उपयुक्त घटकांचे अभ्यासपूर्ण वाचन करणे. • पाठ व पाठाशी संबंधित मूळ साहित्यकृतीचे व संदर्भ साहित्याचे वाचन करणे. • साहित्याच्या आस्वादासाठी वाचन करणे.

लेखन

- पाठाचा आशय व त्या पाठातील विचार यांबाबत स्वत:चे मत, स्वत:च्या भाषेत समर्पक शब्दांत लिहिणे.
- जे अनुभव घेतले, जे निरीक्षण केले त्यांवर केलेला विचार यांबाबत लिखित स्वरूपात अभिव्यक्त होणे.
- स्वत:चा ब्लॉग लिहिता येणे.
- अनुवाद करण्याचे तंत्र प्राप्त करणे.

अध्ययन कौशल्य

- संदर्भासाठी कोशवाङ्मय अभ्यासता येणे.
- अनुभवलेल्या विविध घटनांसंदर्भात व्यापक अर्थाने अभिव्यक्त होता येणे.
- आंतरजालाचा वापर करून व्यवहार करता येणे.
- संगणकावर उपलब्ध असणाऱ्या विविध शैक्षणिक ॲप्लिकेशन्सचा उत्तमरीत्या कृतियुक्त वापर करता येणे.
- प्रसारमाध्यमांतून समोर येणाऱ्या घटकांचे सांगोपांग आकलन करून त्याविषयी चिकित्सक मांडणी करता येणे.
- विविध सामाजिक अडसरांचे आकलन करून घेऊन, त्यांच्या निर्मूलनासाठी स्पष्टपणे विचारांची मांडणी करता येणे.
- बहुभाषा परिचय करून घेण्याची जिज्ञासा निर्माण होणे.
- वाङ्मयीन उपक्रमांद्वारे अभिरुची घडवणे व सहभागातून ती वृद्धिंगत करणे.
- तंत्रज्ञान आणि आंतरजाल यांचा योग्य वापर करून 'स्व'ला अभिव्यक्त करून विकसित करता येणे.
- लेखननियमांनुसार मुद्रितशोधनाचे कौशल्य प्राप्त करता येणे.

भाषाभ्यास

- भाषाभ्यास-वाक्यसंश्लेषण, काळाचे उपप्रकार, शब्दभेद, वाक्प्रचार व म्हणी, गटात न बसणारा शब्द, पारिभाषिक शब्द, इंग्रजी आणि मराठी म्हणी, काही साहित्यिकांची टोपण नावे व पूर्ण नावे, काही साहित्यिक व त्यांच्या प्रसिद्ध रचना, ज्ञानपीठ पुरस्कारप्राप्त मराठी साहित्यिक.
- भाषासौंदर्य- शब्दशक्ती, काव्यगुण, अर्थच्छटा

  या सर्व संकल्पनांचे आकलन करून घेऊन स्वत:च्या भाषेत त्याचे उपयोजन कौशल्यपूर्ण रीतीने करता येणे.

2

अनुक्रमणिका

भाग – १

अ. क्र.	पाठ, कविता	पृ. क्र.
	स्वतंत्रतेचें स्तोत्र (काव्यानंद) – स्वातंत्र्यवीर वि. दा. सावरकर	१
१.	मामू – शिवाजी सावंत	२
२.	प्राणसई (कविता) – इंदिरा संत	७
३.	अशी पुस्तकं – डॉ. निर्मलकुमार फडकुले	११
४.	झाडांच्या मनात जाऊ (कविता) – नलेश पाटील	१६
५.	परिमळ – प्रल्हाद केशव अत्रे	१९
६.	दवांत आलिस भल्या पहाटीं (कविता) – बा. सी. मर्ढेकर	२५

भाग – २

अ. क्र.	पाठ, कविता	पृ. क्र.
७.	'माणूस' बांधूया! – प्रवीण दवणे	२९
८.	ऐसीं अक्षरें रसिकें (संतकाव्य) – संत ज्ञानेश्वर	३३
९.	वहिनींचा 'सुसाट' सल्ला – शोभा बोंद्रे	३६
१०.	शब्द (कविता) – यशवंत मनोहर	४४
११.	वाङ्मयीन लेण्याचा शिल्पकार – सुमती देवस्थळे	४७
१२.	पैंजण (कविता) – नीलम माणगावे	५३
	कवितेचे रसग्रहण	५८

भाग –३

अ. क्र.	साहित्यप्रकार	पृ. क्र.
	नाटक– साहित्यप्रकार–परिचय	६१
१.	हसवाफसवी – दिलीप प्रभावळकर	७०
२.	ध्यानीमनी – प्रशांत दळवी	७५
३.	सुंदर मी होणार – पु. ल. देशपांडे	८०

भाग –४

अ. क्र.	उपयोजित मराठी	पृ. क्र.
१.	सूत्रसंचालन	८८
२.	मुद्रितशोधन	९३
३.	अनुवाद	१०१
४.	अनुदिनी (ब्लॉग) लेखन	१०८
५.	रेडिओजॉकी	११४

भाग –५

अ. क्र.	व्याकरण	पृ. क्र.
१.	शब्दशक्ती	११९
२.	काव्यगुण	१२३
३.	वाक्यसंश्लेषण	१२६
४.	काळ	१३०
५.	शब्दभेद	१३२
	परिशिष्टे	१३७